

Таким чином, право на доступ до суду (правосуддя) є базовим у структурі права на справедливий суд, оскільки воно забезпечує саму можливість звернення до суду, без якої усі інші гарантії права на справедливий суд втрачали б своє значення.

ІНСТИТУТ КОНСТИТУЦІЙНОЇ СКАРГИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ, ГАРАНТОВАНИХ КОНСТИТУЦІЄЮ, В УКРАЇНІ ТА ФРН: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

*Кулявець Олександр Сергійович,
аспірант юридичного факультету Донецького національного
університету імені Василя Стуса*

Сьогодні активно йде включення правової системи України до європейських правоінтеграційних процесів. Не минули зміни й Конституційний Суд України: 2 червня 2016 Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» розширив доступ громадян та юридичних осіб до Конституційного Суду України через запровадження інституту конституційної скарги³⁷⁹. Таким чином, Україна долучилась до низки європейських країн, у яких вже впроваджено цей інститут. Він закріплений у вже раніше згаданому законі «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016, коли ст. 55 Конституції України поповнилася новою частиною, саме в якій і був закріплений цей інститут³⁸⁰, та Законі України «Про Конституційний Суд України». Даний закон, в цілому, був схвалений Венеціанською комісією³⁸¹, проте, деякі моменти у ньому

---

³⁷⁹Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02.06.2016р. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. №28. Ст. 532.

³⁸⁰ Конституція України Редакція від 30.09.2016р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. Про Конституційний суд України: Закон України в редакції від 05.08.2018р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.

³⁸¹ Висновок Європейської комісії за демократію через право (Венеціанської комісії) щодо Проекту закону Про конституційний суд України, прийнятий на 109 Пленарній сесії (Венеція, 9-10 грудня 2016 року), Страсбург, 12 грудня 2016 року, Висновок №870/2016, ст. 16 URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/870_2016_2016_12_12.pdf.

потребують додаткового уточнення. Це стосується, насамперед, звуження суб'єктного складу осіб, які мають право на подання конституційної скарги. Відповідно до статті 56 Закону України «Про Конституційний Суд України», суб'єктом права на конституційну скаргу є особа, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України (його окремі положення) суперечить Конституції України. До суб'єктів права на конституційну скаргу не належать юридичні особи публічного права.

Відповідно до статей 80, 81 Цивільного кодексу України, юридичною особою публічного права є організація, створена розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування і зареєстрована у встановленому законом порядку³⁸². Таким чином, з переліку суб'єктів які можуть реалізувати право на конституційну скаргу, на законодавчому рівні були виключені юридичні особи публічного права, що не дозволяє юридичним особам публічного права звертатися з конституційною скаргою до Конституційного Суду, що є сумнівним з точки зору конституційності (ст. 55 Конституції України) положення ст. 56 Закону «Про Конституційний Суд України».

Враховуючи те, що Україна в сучасних процесах нормотворчості переймає досвід європейських країн, доцільно порівняти суб'єктний склад осіб, які мають право на подання конституційної скарги в нашій державі, та в країнах Європейського Союзу. Серед них найбільш цікавою для вивчення та порівняння є Німеччина, яка має чи не наймасштабніший у світі досвід розгляду конституційних скарг. Саме цей напрям діяльності німецької конституційної юрисдикції є найбільш навантаженим: саме конституційні скарги (нім. *Verfassungsbeschwerde*), що надходять від осіб у зв'язку з порушенням їхніх конституційних прав, становлять переважну більшість справ, що розглядає ФКС. За період його функціонування (з 1951 року) до нього

---

³⁸²Цивільний кодекс України. Редакція від 31.03.2019р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19#n136>.

надійшло близько ста вісімдесяти тисяч конституційних скарг. На сьогодні ФКС щорічно отримує до 5 000 таких скарг. Хоча лише незначна їх частина підлягає задоволенню (за різними даними, від 1,2% до 2,5%)³⁸³, та результати їх розгляду мають принципове значення для розвитку німецької правової системи. Саме через таку довгу та продуктивну практику по розгляду конституційних скарг, порівняння даного інституту в Німеччині стосовно українського аналога є цікавим з наукової та практичної точки зору.

У ФРН інститут конституційної скарги закріплений на конституційному рівні в пункті 4 «а» частини першої статті 93 Конституції ФРН (включений законом від 29 січня 1969 року), згідно з яким ФКС уповноважений розглядати конституційні скарги, що можуть бути подані будь-якою особою, яка вважає, що державна влада порушила одне з її основних прав або одне з прав, зазначених у статтях 20 (частина четверта), 33, 38, 101, 103, 104 Основного Закону. Аналогічне положення закріплене в пункті 8 «а» статті 13 та пункті 1 статті 90 Розділу 15 «Процедура у справах стосовно конституційних скарг» Федерального закону «Про Федеральний конституційний суд». Як бачимо, конституційна скарга у німецькій правовій системі закріплена безпосередньо у Конституції, при цьому у відповідній статті можна знайти перелік осіб, які мають право звертатися до суду з конституційною скаргою, та у відповідному Федеральному законі. Щодо суб'єктів, наділених правом звернення до органу конституційної юрисдикції з конституційною скаргою щодо захисту фундаментальних прав, закріплених Основним Законом ФРН, то ним може бути будь-яка особа, чиї права було порушено. Фізичні особи німецької національності мають право подавати конституційну скаргу щодо будь-якого фундаментального права; іноземці й особи без громадянства можуть подати таку скаргу щодо тих прав, які визнані за ними Конституцією ФРН. До суб'єктів конституційної скарги належать також юридичні особи, якщо порушені їхні права належать до фундаментальних і захищаються Основним Законом (наприклад, право власності). Відповідно до пункту 4 «б» частини

---

³⁸³ Constitutional Court of Germany. URL: <http://en.academic.ru/dic.nsf/enwiki/6381>

першої статті 93 Конституції ФКС та статті 91 Федерального закону «Про Федеральний конституційний суд» ФКС розглядає також справи за конституційними скаргами громад і об'єднань громад з приводу порушення будь-яким законом права на самоврядування, передбаченого статтею 28 Основного Закону, а щодо законів земель – за умови, що скарга не може бути подана до Конституційного суду землі.³⁸⁴

Як бачимо, вітчизняне законодавство, на відміну від німецького, не передбачає для органів місцевого самоврядування права на звернення до конституційного суду з конституційною скаргою. Дане звуження суб'єктного складу в українському законодавстві ніяк не обґрунтоване і є грубим порушенням принципу доступу до правосуддя, закріпленого в Конституції, тому потребує уваги законодавця з метою виправлення даного порушення. Для цього доцільним вбачається внести зміни до Закону України «Про Конституційний Суд України», а саме виключити з частини 1 статті 56 даного Закону положення «До суб'єктів права на конституційну скаргу не належать юридичні особи публічного права.» Ця зміна надасть можливість юридичним особам публічного права у повній мірі користуватися правом на захист своїх прав у суді.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДОСТУПНОСТІ ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

*Кучер Юлія Анатоліївна,
Технік (Гарт - 7) відділення інформаційних систем центру зв'язку та
інформаційних систем Маріупольського загону морської охорони
Регіонального управління морської охорони Державної прикордонної служби України*

Українське законодавче регулювання доступності правосуддя носить загально-дозвільний характер, гарантує право на звернення у судові інстанції та

³⁸⁴ Конституція ФРН. URL: <https://www.btg-bestellservice.de/pdf/80201000.pdf>.; Закон ФРН «Про Федеральний Конституційний Суд». URL: <https://web.archive.org/web/20150430041938/http://www.iuscomp.org/gla/statutes/BVerfGG.htm#91>.